

NORMALIZACION LINGUISTICA E POETICA

Dins d'estudis anteriors ensagèrem d'espedidar los mecanismes sociopolitics e socio-culturalis ont s'engimbrèt la normalizacion linguistica del catalan e mostrèri tanplan consi aquesta normalizacion balhèt un novèl vam a la codificacion de l'occitan (1981). Puèi dins un estudi posterior situèri lo trabalh d'escritura de Josep Sebastià Pons dins lo projècte global del catalan literari. Sens doblidar pr'aquo que posa la sieuna creativitat dins la paraula marginala qu'incarna son dire poetic (1986).

Ara entamenarai una comparason entre la poetica catalana e occitana estrechament ligada a la reforma linguistica. De segur per capitar me caldria agantar las doas poeticas dins sa globalitat mas las definissi puslèu dins sa relacion a la teoria linguistica que non pas dins la singularitat creativa de cada tèxt dins l'envam d'un discors estetic que congrea d'utopias per traspasar los determinisme social, las normas establertas. M'acontenti de causir l'amira del sociolinguista que considera lo subjecte creador dins son implicacion amb l'istoria social, la materialitat d'una lenga.

Los trabalhs de Jakobson nos autorizan a ligar linguistica e poetica. D'un caire afortiguèt la necessitat de situar la foncion poetica dins lo lengatge e participèt activament a una experiencia de normalizacion linguistica coma membre del cercle de Praga. E d'un autre caire sa critica del model matematic de la comunicacion permetèt de segur una avancada cap a una linguistica que considera lo subjecte dins sa dimension istorica e socials. Podèm

legir los tèxtes fundadors del cercle de Praga amb d'intervencions de R Jakobson dins la revista *Change* (1969). X Lamuela e J Murgades establiguèron dins la dralha dessenhada per G Ferrater una comparason plan pertinenta entre los trabalhs de P Fabra e los del cercle de Praga (1984).

1. NORMALIZACION LINGUISTICA DEL CATALAN E POETICA

Lo primièr congrés internacional de la lenga catalana marca una mudason dins la concepcion de la lenga catalana per part dels poetas coma dels linguistas. D'un caire trobam la pensada innovadoira de Fabra de l'autre l'amira dialectalista de Joan Maragall. Maragall se fisa al vam espontanèu de la paraula, aital la multiplicitat de las formas dialectalas l'atrivan. Per ele lo fach viu qu'és una lenga literaria se pot pas plegar a la legislacion abstracta.

Per la mediacion d'una reforma linguistica la normalizacion linguistica permetèt la recuperacion de las foncions socialas formala de la lenga catalana. Malgrat las resistencias Fabra beneficièt de la collaboracion dels escrivans dins son prètzfach. Lo concepte de lenga literaria per designar los novèls registres de la lenga es fòrça insuficient. Carles Riba dins un text titolat «Els escriptors i la llengua comuna» de 1937 destria la lenga literaria e la lenga comuna. La lenga comuna es d'un cert biais lo produch del consensus representat pel «Diccionari general de la llengua catalana» de 1934, dins l'amira de Riba.

La lenga literaria es lo resultat del trabalh de l'escrivan segons C Riba, pot èstre un excés respiech a la norma, es un pauc «un superflu» coma o ditz lo quite Riba. Aital l'escritura pot escaparra la regulacion sociala del lengatge sens renegar una gramaticalitat de basa e fondar una estetica de l'arbitrari. Aquesta libertat de l'escritura es possible gracia a la reestructuracion funcional del sistema de la lenga. Fabra adopta d'un cert biais la meteissa amira teleologica dins sa generalizacion de la sistemacitat de la lenga que Masarik. Subordina la diacronia a la sincronia. Aquesta iniciativa permet una transformacion de l'escritura. Aital dins una comuni-

cacion titulada «La transformacion poetica» (1936) R Jakobson escrivia «Amb la concepcion teleologica de la lenga, las brancas del lengatge las mai conscientas de lor fins —lenga d'escritura e lenga poetica— se trobèron enaucada a un nivèu superior». Lo trabalh dels escrivans catalans tant per sa collaboracion amb Fabra coma per sa creacion singular constituís co que Jakobson sona la cultura de la lenga, la «Sprachkultur». Aquesta cultura de la lenga es lo fach d'un elèit que s'apiéja sus un consensus institucional e social e impausa un model estetic lo noucentisme. Dins aquesta amira podèm assenhalhar la recerca d'un cert classicisme amb de referencias a la tradicion: los trobadors e Ausias March e una lectura de Valery amb una dubertura al subrealisme.

2. LA CODIFICACION DE L'OCCITAN E LA MUDASON DE L'ESCRITURA

La codificacion de l'occitan segon la tradicion classica foguèt entamenada a la fin del segle XIX dins lo felibritge lengadocian. Foguèt l'obra de P Estieu e A Perbosc que definiguèron sos principis e los aplicuèron dins sos eschiches. En 1923 la creacion de la revista *Oc* a Tolosa foguèt l'escasença per far conoisser aquestes principis. La descoberta de la gramatica de Fabra de 1919 per d'occitanistas coma L Alibert e lo gascon Jan Bozet permetèt una definicion mai sistematica dels principis definits a la debuta del sègle. Alibert lo gramatician de la lengua occitana moderna publicuèt una tièra d'articles dins *Oc* e en 1935 se publicuèt a Barcelona «La Gramàtica occitana segons los parlars lengadocians».

Per la tipologia del exemples podèm agantar lo model de lenga implicit en cò d'Alibert. Una tièra de frasas de la lenga parlada o causidas en cò d'escrivans popularis mai que mai l'Abat Besson de Roergue a la primièra plaça e una referencia a l'epoca de las leys d'Amor qu'assenhala una lectura de text del sègles XIV XV. Del temps que la lenga se sarra lo mai de la sintaxi de la lenga moderna. Pompeu Fabra se referís tanben a de textos juridics d'aquel temps. Gracia a aquesta referencia dobla l'escrivan occitan situa l'obrador de son text dins la tradicion orala amb un ideal

de lenga nauta mai generala. La lenga capita pas per de rasons socio-istoricas qu'expausarem pas aici a se legitimar socialament alavètz l'escrivan se situa en aval del lengatge instituit per afortir la legitimitat de son text mentre l'escrivan catalan se situa en amont.

3. LO MITE DE LA LENGA TROBADORENCA DELS ORIGENS

En 1930 quora se creèt la «Societat d'estudis occitans» per engimbrar una reforma linguistica mai coherenta ajudada pel model catalan i trobam dos poetas ja arribats a la madurason de son art: Valeri Bernat e Antoni Perbosc. Perbosc es l'iniciator de la reforma linguistica. Perbosc se referis sens relambi al text dels trobadors per afortir la dignitat de l'escritura occitana mas es mai que mai un escrivan «enrasigat dins la tradicion del terrador». En 1935 disiá dins un discors «Sus la lenga occitana e sa respelida».

«Cal legir papafards vièlhs sens los siègre coma bels ases sieguent
mai ni mens las piadas del reiretemps.»

Perbosc es encara dins una dralha romantica e parnasiana sul plan estetic mentre que Valèri Bernat es marcat pel simbolisme pel meteís camin que d'autres escrivans provencals coma d'Arbaud, Sully A Peyre, Jorgi Rebol.

En 1192 se publicava un numero especial de «L'amic de les Arts» consacrat a la cultura occitana. Coma o escriguèri dins un estudi anterior se veï que Ismael Girard e Josep Carbonell e Giner directors de la revista Oc e de «L'Amic de les Arts» son plan conscients que cada cultura es a una etapa diferenta de sa renaissença. Mas los dos pensan que i a una lenga unica. Girard a una vision mai policentrica que Carbonell coma o solinhèri (1987).

Aquela concepcion de la lenga unica es ligada a la tissa de tornar a la puresa e l'unitat de la lenga dels trobadors. La darrièra part de la vida de Valèri Bernard es trevada per aquesta quista. Es en 1928 qu'adoba «La legenda d'Esclarmonda» publicada en

1936 a Barcelona amb un elucidari de J Carbonell. Nascut en 1860 a Marsilha Valèri Bernat foguèt un esteta complet un escriptor, un gravador e un escrivan d'oc. Escriguèt de recuèlhs de poesia en provençal rodanenc per causida estetica mistralenca e dins lo parlar de V Gelu, lo provençal maritim un roman popular «Bagatouni». La mudason linguistica que trobam dins «La legenda d'Esclarmonda» es deguda a son esteticisme integral.

Dins aquesta sinfonia poetica s'i mesclan lo remembre d'Esclarmonda de Foish nomada, benlèu, pel trobador Guilhèm de Montanhòl «N'Esclarmonda, vostre nom significa/que donatz claritat al mon per ver» e lo racònte folkloric de Joan de l'ors. Lo poema se pot resumir coma la pujada d'un èstre monstruos nascut d'un ors e d'una femna cap a la puresa d'Esclarmonda. Es un pauc lo passatge del caos dionisiac a l'ordre apollinian. Aquí se veï benlèu la quichada de l'ordre noucentista sus l'estetica. La lenga de basa d'aqueste text sembla èstre lo rodanenc pel cant I la majoritat de las formas son enregistradas coma rodanencas per Mistral. Aquelas formas son adaptadas a l'ortografia occitana e sul plan morfològic la derivacion trantalha.

Om pot totjorn aparar la libertat de l'escrivan en materia de creacion de lengatge. Nostra tòca es pas de condemnar lo pretz-fach de Valèri Bernard mas de n'espepidar la procedura ideologica. La creativitat del poeta vai pas aquí dins lo sens del neologisme o del mot-maleta e de la polifonia de la significança mas cerca puslèu l'arcaisme lo latinisme e l'univocitat del sens. Se congrelha una mena de folia linguistica coma ne parla Marina Yaguello (1984). Passam pel mite de las originas per arribar a una lenga pantaissada. De segur lo mite e l'utopia son dos poles de la creacion literaria mas lo sistema linguistic es un fach istoric e social.

Calguèt lo trabalh de linguistas per explicitar una concepcion globala de la lenga sus la basa del diasistema. Co que permet d'agantar lo foncionament de l'estructura maximala e minimala de la lenga dins l'inter-compreneson orala. Aquo permet l'establiment de la relacion entre lo sistema fonologic de la lenga e la grafia. Los linguistas que menèron aquesta reflexion avian coma dialecte de basa lo gascon (P Bec) e lo provençal (R Lafont).

Cal arremarcar que la centralitat del dialecte que se sarra mai del diasistema: lo lengadocian a marcat la concepcion de la lenga qu'èra puslèu centripeta e es venguda centrifuga. Aital s'apliquèt la grafia alibertina a totis los dialectes.

Aital de la fin de las annadas 30 duscas 1960 que s'afortissia ja una novèla generacion se definiguèt per las obras dels poetas una novela poetica que per la representacion grafica de la lenga se sarrava mai de la tradicion en respiechant los trachs dialectals diferencials e la prosodia de cada dialecte.

4. POESIA OCCITANA E CATALANA REFERENCIAS COMUNAS

Sabèm pas se endefora de l'amistat entre J Carbonell e Valèri Bernard i aguèt d'autras relacions literaria d'aquel temps.

Josep Vicenç Foix collaborèt al numero especial de «L'Amic de les Arts» sens aderir pasmens a mon vejaire als somnis transpirenenc del director de la revista. Es benlèu revelador que l'escrivan mai noirit dels trobadors foguèsse present al rescontre. Lo sieu recuèlh «Sol, i de dol» recampa de poemas escriches de 1913 a 1927 e mai foguèsse publicat en 1947. Avèm siès tièras de sonets e tres d'elas portan una citacion dels trobadors. Rimbaud de Vaqueiras, Bernard de Ventadorn e la cancon anonima a l'entrada del temps clar... Trobem dins aquestes sonets en decasillabs lo resson de l'art del trobar i es present mas consi destriar se ven d'Ausias Marc o dels trobadors.

Tant per la metrica coma per sas referencias Foix coma Riba afortiguèron un clacissisme que passa tant pels autors latins e grecs coma per Llull e March.

Caldriá cercar dins las revistas del temps co que representava la lectura dels trobadors pels escrivans catalans d'aquel temps. Ça que la se aquesta lectura fuguèt importanta era pas tant centrala que pels poetas occitans.

Los poetas occitans per son trabalh d'autonomia textual e de dignitat literaria an per referencia los trobadors mas tanplan la primièra renaissenca la dels segles XVI e XVII a l'entorn de Godolin. Aital trobam mai de formas poeticas coma lo sonet o l'octo-

sillab de la tradicion populara. Tanben la sieuna metrica es pas-tada de tradicion greco-latina coma o mostrèt J Allières per Nelli (1985). Los poetas desliuran lo sieu text del ruralisme de Perbosc per crear un model de lenga que traspasa l'oralitat e la literatura populara. Pel escrivans provençals qu'aderisson a la reforma linguistica es operar un desplaçament del centre de la creacion non pas de l'oralitat provençala que se tornarà manifestar dins la diccion del vers. Per eles s'agis de se mantenir a la nautor de Mistral per Nelli, Max Roqueta e Bodon s'agis d'anar mai luènh que Perbosc en lengadocian coma Manciet vai mai luènh que l'experiència literaria de Camelat.

Aquela transformacion poetica per tornar prene l'expression de Jakobson èra ja en gestacion dins las annadas 30 amb d'escrivans coma Jorgi Rebol, Max Roqueta, Nelli, C Campros, L Cordas e mai aguèsson pas publicat d'obras abans la guerra. Puèi venguèron Robert Lafont, Felix Castan, B Manciet, E Espieu, Joan Bodon, P Lagarda, P Bec.

Se dins un primièr temps se vei pas un retorn a la metrica dels trobadors la referencia al sieu text es centrala per de poetas coma Nelli e Espieu. Nelli estudia a l'un cop la filosofia del gai saber e la filosofia del catarisme e escriv sa poesia. Tanben la poesia al Sud de França se dubriguèt al subrrealisme tre las annadas 20 e 30 per la revista «Les cahiers du Sud» de Marselha a la quala Nelli participèt activament. Nelli grand legèire de Breton aviá mai d'afinitats pasmens amb lo classicisme de Paul Valéry. Actitud que se sarra de la de Riba e de Foix. Es pas que recentament doncas que trobam de formas metricas del trobar dins de recuèlhs de P Bec, Robert Lafont amb las sextinas de Max Roqueta e Joan Ives Casanova.

Es per la mediacion de J S Pons que la poesia occitana se renovèt en situant lo «ieu» del dire poetic dins lo flume de la vida e l'esmoguda de l'instant, dins la languison del joi sens servilitat per la retorica de «las Leys d'amor» mas amb lo desir de la joia primordiala del trobar. Me sembla que Foix aguèt tanplan l'intuicion d'aquesta quista. Se podèm admirar l'experiència de las sextinas de Joan Brossa e de Maria Mercè Marçal i trobam mai

una adaptacion d'una forma metrica, estrofica qu'un biais modern de viure la poetica del trobar. Aqui la poetica ven vision del mond e quista sens relambi renovada. Los poetas catalans s'identifican pas als trobadors coma Nelli s'identifica a Ramon de Miraval, Max Roqueta o Jorgi Rebol a Arnaud Daniel. per ne viure lo drama e ne portar la flamba.

«laura d'aram lo qu'amassa l'aura
lo cant de flamba onte crema l'orguòlh,
onte se mou d'estela un blos desir
en fosc camin de tenebra e giure».

Max Roqueta l'ataut d'Arnautz Daniel 1987.

Malgrat la mediacion de Josep Sebastià Pons i aguèt pas de lectures reciprocas de la poesia occitana e catalana las guèrras de de segur coma las dificultats de las doas creacions empachèron lo dialòg. M'acontentarai d'assenhalar una reduccion de las diftongasons qu'es occidentala. Aital trobam «foc» luoga de «fuoc» «lonh» e non pas «luènh», «lech» e non pas «lièch». Apareisson de marcas estranhas del plural coma «rasitz» e «penditz». L'emplec de «però» enregistrat per Mistral coma una forma locala es puslèu un catalanisme dins la concepcion mitica de la comunitat occitano-catalana. Tanben podèm arremarcar de formas ancianas coma «alque» luoga de «qualque» o «quaque» avèm de latinisme coma «nuncas». Las formas «espelonga» «cauna» son enregistradas coma occidentalas per Mistral son aqui un efiech estilistic per marcar la localizacion del conte folkloric a l'oest. Cal considerar pasmens qu'una tièra de formas pot semblar estranha perque una codificacion posteriora butèt en circulacion d'autras formas. Aquela causida de formas occidentalas es lo signe d'un desplaçament del discors poetic e gramatical. La Koyné dels trobadors aviá son centre de referéncia dins l'airal del lengadocian. Pasmens la metrica de Valèri Bernard sièc pas las costumats de «Las leys d'Amor». J Carbonell i veguèt l'aplicacion de la reforma linguistica d'Alibert e la capitada d'una perfeccion estetica:

«el sentit allegòric, el moral i l'anagògic són subordinats a la perfecció, que és correcció gramatical i retòrica, i la bellesa del sentit literàl bàsic».

Valèri Bernard èra Pasmens conscient de co que riscava dins aqueste desplaçament. Dins un roman escrich a la fin de l'an trenta «Lo joglar felibre» un dels personatges rebufa la logica de la reforma alibertina perque i vei la perda de las sonoritats de la prosodia mistralenca. Pasmens aquesta lenga blosa e logica lo pivèla, aital dins un recuèlh titolat «Lindaflor reina dels somnhes» avèm una version occitana, una version mistralenca e una revirada francesa. V Bernard escrivia a l'abat Salvat:

«resti convençut qu'es en apariant cara a cara nostre occitan logic e lo rodanenc fonetic que l'om pod arribar a convinçre los mai caluds»
23 de julhet 1935.

Segon l'abat Salvat lo tèxt occitan es anterior al rodanenc. I a pas doncas transformacion del rodanenc en una lenga «mai logica». Lo poeta sens cercar las correspondencias de la grafia occitana amb la fonetica provencala passa a un occitan mitic.

Dins l'amira de Valèri Bernard la representacion grafica espaciala grafica es primièra respiech a la paraula dins son escolament temporal; Aquela essencializacion de la lenga per l'escritura se pot considerar coma la consequencia extrema de l'ideologia gramaticala que fai de l'escritura una transcendencia respiech a la votz. Segon Robert Lafont (1978) la sacralizacion de l'escritura per l'ideologia judeo-crestiana escafa lo dinamisme. Dins la tradicion occidentala que condiciona nostra practica textuala poetica e gramatica se rescontran. Es benlèu la toca del poeta de desliurar la paraula de son essencializacion en jogant sens relambi la diferència de son dire dins lo poema.

La poesia coma o escriu S Salaun es sosmesa a la lei dels significants (1986) e dins aquesta amira la metrica contribuís a balhar al significant la fòrça materiala de la lenga. Pel catalan dispausam de referencias coma «Resum de poètica catalana» de 1932 de A. Serra i Baldó i Rossend Llatas e d'estudis recent de Salva-

dor Oliva de 1986 «Introducció a la mètrica». Salvador Oliva so-talinha l'importancia de l'elocucion del vers:

«No hi ha lectura mental ni estudi que pugui suplir la manifestació d'una bona lectura en veu alta, que és l'única que ens permet de captar la força de la materialitat dels signes».

Aquella diccion se situa dins la comunicacion sociala qu'a per suport l'escola, la radio, la television, lo teatre. I a tot un treball per melhorar la diccion quora la lenga es victima d'una exclusion. Sia privada d'aqueste mejans sia amenacada dins sa quita paraula.

Una confrontacion dels tèxtes nos permetraria de cavar la question pausada aqui sus la relacion entre las doas poetica. Çò qu'es clar es que la mesa en circulacion de formas ancianas coma la sixtina es pas una recursivitat repapiaire mas una novèla enonciacion tant pels catalans coma pels occitans non pas un estacament a «las Leys d'Amor». La creacion poetica se situa enlai de tota retorica.

FRANCOISE JOUANNA

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

- Francoise JOUANNA, *La norme catalane et occitane chez Pompeu Fabra et Loïs Alibert*, Thèse de 3ème cycle Montpellier 1981.
- Xavier LAMUELA i Josep MURGADES, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona, Quaderns Crema, 1984.
- Francoise JOUANNA, *Josep Sebastià Pons e lo catalan literari*, Colloque, Montpellier, 1986.
- Roman JACOBSON, *La transformation poétique*, in «Revue Change», París, 1969.
- Antonin PERBOSC, *Manifestes occitans*, La Calvarie. La mostra. Cap e Cap, 1976.
- Marina YAGUELLO, *Les fous du langage*, Paris, Seuil, 1984.
- S. SALÀUN, *La poésie ou la loi des signifiants*, in «Revue Langages», 82 (juin 1986).
- A. SERRA I BALDÓ I ROSSEND LLATAS, *Resum de Poètica catalana*, Barcelona, Ed. Barcino, 1978.
- Salvador OLIVA, *Introducció a la mètrica*, Quaderns Crema, Barcelona, 1986.